

Ks. MAREK STĘPNIAK
(WSD w Łodzi)

PROBLEM ZADŁUŻENIA MIĘDZYNARODOWEGO W NAUCZANIU SPOŁECZNYM KOŚCIOŁA **(Próba syntezy)**

Program Wielkiego Jubileuszu przedstawiony przez Jana Pawła II w Liście Apostolskim *Tertio Millennio Adveniente*, zakładał pogłębienie znajomości nauki społecznej Kościoła, „która zawsze stanowiła część nauczania kościelnego i rozwinęła się szczególnie w ostatnim stuleciu, przede wszystkim poczynając od Encykliki *Rerum novarum*” (TMA 13). Jednym z owoców Jubileuszy, czyli czasu poświęconego w szczególny sposób rozważaniu wielkich dzieł Bożych, obchodzonych przez Naród Wybrany co siedem i co czterdzieści dziewięć lat, było zwalnianie niewolników i darowanie długów. Ostatni Rok Jubileuszowy był także „inspirowany wartościami społecznymi Jubileuszu biblijnego”, które na nowo zinterpretował i głosił we współczesnych warunkach, „biorąc pod uwagę wymogi dobra wspólnego i powszechne przeznaczenie dóbr ziemskich”¹ Jubileusz służył również pochyleniu się nad ubóstwem współczesnego świata, odnowieniu sprawiedliwości społecznej, przebudowie w duchu miłości i solidarności niesprawiedliwych struktur społecznych.

1. Zadłużenie problemem ogólnoswiatowym

Problem zadłużenia stanowi dzisiaj wyzwanie dla wspólnoty międzynarodowej oraz dla państw i narodów będących na drodze rozwoju. Długi zaciągane przez ubogie kraje Azji, Ameryki Południowej i Afryki stanowią główną przeszkodę w rozwoju ekonomicznym i wpływają negatywnie na poziom życia społeczeństw. Według prognoz w 2001 r. zadłużenie wyniesie 2131 mld dolarów USA i będzie wynosiło odpowiednio w Ameryce Łacińskiej 817 mld, w Azji 682 mld, w Afryce 321 mld, Europie i krajach Bliskiego wschodu 311 mld² Zadłużenie jest także konsekwencją neokolonializmu, który należy rozu-

¹ Jan Paweł II, *Problemy zadłużenia międzynarodowego krajów ubogich*. Audycja generalna z dnia 3 listopada 1999 r., „L'Osservatore Romano” nr 1(219):2000, s. 44.

² Podaję za: AFP Fred Garet & Studio WPROST. J. Urbanowicz, *Pętla kredytowa*, „Wprost”, nr 43:2000, s. 100.

mieć jako wpływ państw wysoko rozwiniętych na kraje gospodarczo i politycznie słabsze. Współczesny neokolonializm przejawia się w uzależnieniu rynkowym krajów ubogich, eksploatacji surowców i siły roboczej oraz wielorakich powiązań natury politycznej, a także w działalności przedsiębiorstw międzynarodowych, „uzyskujących swego rodzaju autonomię w skali ponadpaństwowej, gdyż stwarzają sobie sytuację prawną, która pozwala im uchylać się praktycznie od wszelkiej kontroli i pozwala na swobodę wyzysku”³

Opublikowany w 1996 r. dokument Papieskiej Rady „Cor Unum” pt. *Glód w świecie. Solidarny rozwój wyzwaniem dla wszystkich* przedstawia analizę przyczyn zadłużenia. Pierwszą z nich był gwałtowny wzrost cen ropy naftowej w latach 1973 i 1979. Banki, zagospodarowując znaczne sumy pieniędzy uzyskane ze sprzedaży ropy, udzielały kredytów, dzięki którym kraje afrykańskie i południowoamerykańskie rozbudowały sektor państwowy. Wystąpiły również zjawiska negatywne, takie jak korupcja, zbędne inwestycje czy zniszczenie działających dotychczas podmiotów gospodarczych. Drugą przyczyną, bezpośrednio prowadzącą do zadłużenia, był znaczny wzrost stóp procentowych w latach osiemdziesiątych, który doprowadził do załamania się systemów gospodarczych niektórych krajów. Zamrożenie kredytów, sztucznie utrzymywana wysoka cena ropy oraz niska cena surowców naturalnych produkowanych w krajach ubogich, pogłębiły i utrwały ten kryzys⁴

Inne problemy występują w krajach Europy środkowej i wschodniej, które po upadku komunizmu weszły na drogę budowy gospodarki wolnorynkowej i demokratycznych struktur państwowych, z bagażem zadłużenia spowodowanym z jednej strony niewydolnością gospodarki komunistycznej, z drugiej zaś naiwnością zachodnich polityków i ekonomistów, „którzy nie byli w stanie, albo nie chcieli dostrzec, jak dalece system gospodarczy kredytobiorców odbiega od normalnych kanonów rynkowych”⁵

Coraz większe znaczenie w ekonomii światowej odgrywają współcześnie międzynarodowe instytucje finansowe, które są również głównymi kredytodawcami. Największa z nich to Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW – IMF). Założony w 1944 r. na mocy porozumienia na Konferencji Walutowej

³ J. Majka, *Etyka życia gospodarczego*, Wrocław 1982, s. 281–282. Autor przytacza w pracy fragment Listu apostołskiego Pawła VI *Octogesima adveniens*: „Pod naporem nowych systemów produkcji pękają granice między narodami i pojawiają się nowe potęgi ekonomiczne, przedsiębiorstwa międzynarodowe, które dzięki koncentracji i elastyczności stosowanych środków mogą posługiwać się autonomiczną strategią w dużej mierze niezależną od krajowych władz politycznych i dlatego nie kontrolowaną w imię dobra wspólnego” (OA 44).

⁴ Por. Ząbki 1998 nr 11.

⁵ A. Dylus, *Gospodarka. Moralność. Chrześcijaństwo*, Warszawa 1995, s. 141.

i Finansowej Narodów Zjednoczonych w Bretton Woods, aby rozwijać międzynarodową współpracę walutową i nadzorować transfer międzynarodowych dłużów. Obecnie instytucja ta prowadzi krótkoterminową działalność pożyczkową, zastrzegając sobie ścisłą kontrolę nad gospodarką w kraju pożyczkobiorcy. Kontrola ta obejmuje przede wszystkim wydatki rządowe, wzrost płac i poziom inflacji. Fundusze, którymi dysponuje MFW pochodzą z wkładów krajów członkowskich. Inną ważną instytucją jest Międzynarodowy Bank Rekonstrukcji i Rozwoju, zwany Bankiem Światowym, który udziela pożyczek na konkretne inwestycje, bez ścisłej kontroli dysponowania tymi środkami. Instytucją reprezentującą kraje rozwijające się w międzynarodowych sprawach handlowych i monetarnych jest „Grupa 24” Nazwa pochodzi od liczby przedstawicieli reprezentujących Azję, Afrykę i Amerykę Łacińską (po ośmiu przedstawicieli każdego z kontynentów). Celem „Grupy 24” jest pozyskiwanie tańszych kredytów i zmniejszanie restrykcji na pożyczki udzielane przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Rozwojem wymiany handlowej zajmuje się GATT – Ogólne Porozumienie w Sprawie Ceł i Handlu, założone w Genewie w 1947 r. Organizacja ta dąży do włączenia w wymianę handlową krajów będących na drodze do rozwoju oraz do zniesienia barier celnych w handlu towarami i usługami. Zajmuje się także rozwojem telekomunikacji, ubezpieczeń i systemów bankowych⁶

2. Etyczno-moralny wymiar zadłużenia

Nauczanie społeczne Kościoła, dotyczące zadłużenia należy odczytywać w kontekście zasad odnoszących się do życia wspólnoty międzynarodowej. Jan XXIII w encyklice „Pacem in terris” (1963 r.) ukazał proces narastających powiązań politycznych, technicznych i naukowych, które tworzą współzależność między poszczególnymi państwami. Szczególne znaczenie przypisał współpracy gospodarczej, przez którą „narody zaczynają stopniowo tworzyć między sobą wspólnoty gospodarcze, z połączenia zaś między nimi powstaje jakby jakiś ogólnoświatowy ustrój gospodarczy” Zależności te stały się tak silne, że rozwój gospodarczy jednego kraju jest w znacznej mierze skutkiem i przyczyną postępu innych krajów⁷ Sobór Watykański II w konstytucji „Gaudium et spes” (1965 r.), wskazując na ciągle niebezpieczeństwo konfliktów międzynarodowych oraz coraz silniejsze powiązania, mówił o potrzebie ustanowienia przez wspólnotę narodów ładu, który zapewni pokój i rozwój krajom ubogim. Szczególne znaczenie ma w tym działaniu międzynarodowa współpraca gospodarcza w formie

⁶ Por. D. Kamerschen, R. McKenzie, C. Nardinelli, *Ekonomia*, Gdańsk 1991, s. 890–891.

⁷ Por. PT nr. 130–131.

pomocy specjalistów, reformach handlu, wsparciu finansowym i inwestycyjnym, udzielanym przez kraje rozwinięte. Kraje na drodze do rozwoju powinny zaś stworzyć takie warunki, aby skutecznie wykorzystała udzielaną pomoc⁸

Nauczanie społeczne Kościoła, uznając ekonomiczne uwarunkowania, wskazuje przede wszystkim na moralny aspekt zadłużenia, które jest przejawem niesprawiedliwości w relacjach między narodami i zagrożeniem dla pokoju światowego. Problem zadłużenia po raz pierwszy został wprost poruszony w encyklice *Populorum progressio* (1967 r.). Podejmując refleksję nad rozwojem w wymiarze ekonomicznym, moralnym i duchowym, Paweł VI stwierdził, że dialog między tymi, którzy mogą służyć pomocą a tymi, którzy z niej korzystają, pozwoli określić rozmiary pomocy oraz usunie niebezpieczeństwo „takiego zadłużenia narodów dążących do rozwoju, na którego spłatę musiałyby one wydawać główną część swoich dochodów” (PP 55). Wysokość oprocentowania zaciągniętych długów oraz terminy spłat powinny być uzgodnione w oparciu o warunki zaakceptowane przez obie strony. Kraje zadłużone, budujące swoją niepodległość i organizację państwową, mają prawo oczekiwać, „żeby nikt nie mieszał się do rządów ich kraju i żeby nie zakłócał ich porządku społecznego” Powinny także zagwarantować właściwe wykorzystanie udzielanej pomocy. To bardzo ogólne sformułowanie określa potrzebę podjęcia odpowiedzialności krajów ubogich za ich własny rozwój, poprzez racjonalną politykę finansową i korzystne inwestowanie uzyskanych kredytów.

Moralny aspekt zadłużenia jest wielokrotnie podejmowany w nauczaniu Jana Pawła II. W orędziu z okazji 40. rocznicy powstania Organizacji Narodów Zjednoczonych papież stwierdził, że istnieje zgodność wspólnoty międzynarodowej co do tego, że zadłużenie Trzeciego Świata nie może być rozpatrywane tylko w wymiarach ekonomicznych czy monetarnych, ale staje się problemem moralnym. Sprawiedliwość w wymiarze międzynarodowym oraz dobro wszystkich krajów wymagają, aby problem zadłużenia był rozwiązany z uwzględnieniem położenia krajów najuboższych. Działalność ekonomiczna, choć kieruje się swoimi prawami, jest także działalnością ludzką i dlatego musi uwzględniać zasady etyczne. Ekonomia i ukształtowane w oparciu o jej założenia życie gospodarcze, pozostaje zawsze w służbie osoby ludzkiej, która jest celem wszelkich działań ekonomicznych, społecznych i politycznych⁹

Problem zadłużenia jest również jednym z głównych tematów podejmowanych w latach posoborowych przez nauczanie Kościołów lokalnych krajów, będących na drodze do rozwoju. Nędza, jej społeczne i moralne konsekwencje,

⁸ Por. GS nr 77. 83–86.

⁹ Por. Jan Paweł II. *Orędzie z okazji 40. rocznicy powstania Organizacji Narodów Zjednoczonych*. Cyt. za *Documentation Catholique* 5(1985), s. 1063.

tworzą niczym nie usprawiedliwione podziały i uniemożliwiają rozwój osoby ludzkiej. Odwołując się do sumień osób sprawujących rządy w krajach rozwiniętych i do dobrej woli narodów zamożnych, biskupi stwierdzają, że praktyczna realizacja zasady solidarności w wymiarze międzynarodowym oznacza umorzenie zaciągniętych długów przez kraje Trzeciego Świata¹⁰

Wspomniany wyżej dokument „Głód w świecie” wskazuje również na taką przyczynę zadłużenia, która leży w niemoralnym postępowaniu, mającym na celu własne wzbogacenie się, zdobycie władzy i prestiżu. Ważnym problemem społecznym jest również korupcja¹¹ Ponieważ żaden kraj nie jest wolny od przekupnych urzędników, „oddanie do dyspozycji okazałych środków finansowych przypadkowym ludziom, wywołuje negatywne skutki w nich samych i w innych i zamiast prowadzić do polepszenia sytuacji, pogarsza ją, zwłaszcza w odniesieniu do najbiedniejszych”¹² Dlatego, nie lekceważąc rozwiązań technicznych, politycznych i gospodarczych, Kościół przypomina, że podstawowym warunkiem integralnego rozwoju człowieka i likwidacji zjawiska głodu i niedorozwoju we współczesnym świecie jest poszanowanie podstawowych zasad moralnych, które wynikają z miłości bliźniego.

3. Darowanie długów wymogiem solidarności

Na początku 1987 r. Papiaska Komisja „Iustitia et Pax” opublikowała dokument zatytułowany „W służbie ludzkiej wspólnoty: Etyczny aspekt zadłużenia międzynarodowego” Dokument, jak wskazuje tytuł, zawiera analizę problemu zadłużenia w świetle etycznych zasad nauczania społecznego Kościoła. Analiza taka wydaje się niezbędnie konieczna, ponieważ odpowiedzialnym za decyzje gospodarcze w wymiarze międzynarodowym ukazuje etyczny wymiar ich działalności, a narodom ubogim przywraca nadzieję na skuteczną pomoc¹³

Współodpowiedzialność narodów uprzemysłowionych za ubóstwo i niedorozwój jest uzasadniona zarówno latami kolonializmu, jak i sytuacją na rynkach międzynarodowych. Konieczne jest także zrewidowanie zasad handlu międzynarodowego. Kraje ubogie, uzyskujące dochody głównie z eksportu surowców, są narażone niejednokrotnie na poważne straty, gdy na rynkach światowych ceny surowców gwałtownie spadają lub są zaniżane przez koncerty między-

¹⁰ Por. *List pasterski Episkopatu Kostaryki*, w: *Documentation Catholique* 2(1981), s. 132 n.

¹¹ Por. „Głód w świecie” nr 10.

¹² Tamże nr 11.

¹³ Por. *Au service de la communauté humaine. Une approche éthique de l'endettement international. Document de la Commission Pontificale „Iustice et Paix”*, Paris 1987, s. 20–21.

dowe. Warunki uczestnictwa krajów uprzemysłowionych w solidarnym rozwoju całej wspólnoty ludzkiej to: obniżenie stóp procentowych na zaciągnięte kredyty, utrzymanie na odpowiednim poziomie cen surowców oraz unikanie protekcjonizmu w handlu międzynarodowym¹⁴

Dokument wskazuje także na zadania, jakie stają przed rządami krajów na drodze do rozwoju. Sprawujący władzę powinni przeprowadzić konieczne reformy społeczne, wypracować program reform gospodarczych, sprawiedliwie rozkładając ich ciężar na poszczególne grupy społeczne. Niedopuszczalne jest zaniechanie tych reform i przerzucanie wyłącznej odpowiedzialności za niedorozwój na kraje uprzemysłowione, tłumacząc w ten sposób własne błędy, nadużycia i zaniedbania. Dokument przywołuje tu trafne i surowe słowa Listu Apostolskiego Pawła VI *Octogesima adveniens*: „Łatwiej jest bez wątpienia oskarżać innych o współczesne niesprawiedliwości niż zrozumieć, że nikt nie jest bez winy i że trzeba wymagać poprawy od siebie” (nr 48). Propozycje rozwiązania problemu zadłużenia zawarte w dokumencie są interesujące, tak ze względów etycznych, jak i ekonomicznych. Warunki stawiane krajom zadłużonym przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy i inne instytucje finansowe, powinny uwzględniać poziom rozwoju danego kraju oraz stan najważniejszych gałęzi gospodarki. Spłata długów wraz z odsetkami nie może powodować załamania się gospodarki kraju zadłużonego. Należy uwzględnić również warunki geograficzne kraju oraz znaczny spadek cen niektórych surowców, będących głównym bogactwem naturalnym. Uwzględnienie takiego szerokiego kontekstu rozwoju gospodarki krajów zadłużonych, pozwoli udzielić pomocy nie tyle doraźnej, ale o charakterze strukturalnym¹⁵

Najważniejszą częścią dokumentu z punktu widzenia katolickiej nauki społecznej jest przypomnienie zasad etycznych odnoszących się do życia społeczno-gospodarczego. Pierwszą z nich jest solidarność rozumiana jako poszanowanie godności wszystkich narodów oraz wynikająca z niej, współodpowiedzialność za przyczyny i konsekwencje kryzysu krajów na drodze do rozwoju. Konieczne jest także odbudowanie zaufania pomiędzy poszczególnymi krajami, władzami politycznymi i instytucjami finansowymi oraz aktywne zaangażowanie krajów uprzemysłowionych w działania na rzecz redukcji długów. Konkretną formą tego zaangażowania będzie wypracowanie takiej polityki ekonomicznej, która zrywając z egocentryzmem krajów najbogatszych, umożliwi także rozwój krajów ubogich.

Niektóre wskazania dokumentu Komisji „Iustitia et Pax” zostały podjęte i rozwinięte przez Jana Pawła II w encyklice *Sollicitudo rei socialis* (1987). Po-

¹⁴ Por. Tamże, s. 28–30; H. Skorowski, *Moralność społeczna*, Warszawa 1996, s. 230–236.

¹⁵ Por. Tamże, s. 44–46.

dejmując problemy nadrozwoju i niedorozwoju obszarów globu ziemskiego, podzielonego na „pierwszy”, „drugi”, „trzeci” i „czwarty świat”, papież piętnuje istniejące „struktury grzechu” oraz ukazuje zasadę solidarności jako podstawowe prawo życia społecznego. Solidarność, jako postawa moralna i społeczna, jest „mocną i trwałą wolą angażowania się na rzecz dobra wspólnego, czyli dobra wszystkich i każdego, wszyscy bowiem jesteśmy naprawdę odpowiedzialni za wszystkich” (SRS 39). Zasada solidarności powinna być także stosowana w relacjach między krajami rozwiniętymi i tymi, które są na drodze do rozwoju.

Jan Paweł II traktuje zadłużenie jako główną przeszkodę w rozwoju. „Racją, która skłaniała narody na drodze do rozwoju do przyjęcia obfitych kapitałów oddanych do dyspozycji, była nadzieja na możliwość ich zainwestowania w działalność służącą rozwojowi” (SRS 19). Otrzymane środki finansowe nie zawsze jednak były inwestowane w sposób właściwy, co w konsekwencji pogłębiało niedorozwój¹⁶ Zmiana sytuacji na międzynarodowym rynku finansowym oraz w konsekwencji w krajach na drodze do rozwoju, spowodowała, że kraje zadłużone, aby sprostać finansowym zobowiązaniom, są zmuszone do eksportowania kapitałów koniecznych do dalszych inwestycji i nie otrzymują nowych funduszy. Rozwiązanie problemu zadłużenia jest według nauczania społecznego Kościoła warunkiem sprawiedliwości i pokoju światowego. Uznając analizy ekonomiczne oraz uwarunkowania społeczno-polityczne, nauczanie społeczne ukazuje przede wszystkim aspekt etyczny tego problemu. Niedorozwój i jego konsekwencja – ubóstwo sprzeciwiają się godności osoby ludzkiej i tworzą niesprawiedliwe struktury społeczne, tzw. kwestię społeczną w wymiarze światowym. Solidarność rozumiana także jako współodpowiedzialność, wymaga aby stosunki między państwami opierały się nie tyle na prawach ekonomii ale na wartościach etycznych, wśród których godność osoby ludzkiej jest wartością fundamentalną (por. SRS 33). Jan Paweł II, idąc śladami Pawła VI, podejmuje jeszcze jeden niezmiernie ważny wątek, dotyczący pokoju światowego. Liczne konflikty wybuchające w różnych częściach świata, mają swoje źródło w niedorozwoju i niesprawiedliwych stosunkach społecznych. Pokój światowy wymaga solidarności realizowanej na płaszczyźnie międzynarodowej poprzez przewyciężenie polityki bloków, porzucenie wszelkiej formy imperia- lizmu ekonomicznego, militarnego czy politycznego, a także przekształcenia wzajemnej nieufności we współpracę (por. SRS 39).

W encyklice *Centesimus annus* (1991 r.) Jan Paweł II przedstawił raz jeszcze dokładną analizę miejsca i roli działalności gospodarczej w życiu społecznym. Działalność ta, jako jeden z przejawów aktywności ludzkiej, podlega także pra-

¹⁶ Por. W. Piwowarski, *Solidarność Jana Pawła II z krajami trzeciego świata*, „Roczniki Nauk Społecznych KUL”, t. 18(1990), z. 1, s. 93.

wu moralnemu. Dlatego choć posiada autonomię i kieruje się własnymi prawami, nie może nie dostrzegać człowieka, który jest podmiotem i celem takiej działalności. Godność osoby ludzkiej w wymiarze naturalnym i nadprzyrodzonym pozostaje najważniejszym kryterium oceny działalności gospodarczej. Powyższy dokument nie zajmuje się wprost problemem zadłużenia. Nie sposób jednak nie zauważyć, że Jan Paweł II oceniając przemiany gospodarcze zdecydowanie staje po stronie tych, którzy są „pozostawieni na marginesie i rozwój gospodarczy dokonuje się, rzecz można, ponad ich głowami, o ile wprost nie ogranicza już i tak zawężonej przestrzeni ich działalności gospodarczej, w której żyją” (CA 33). W imię solidarności międzynarodowej, kraje bogate powinny przyjść z pomocą narodom ubogim. Zasada spłaty długów, słuszna w swojej istocie, nie może jednak oznaczać narzucania krajom ubogim nowej zależności politycznej czy tym bardziej spłaty długów „za cenę zbyt dotkliwych wyrzeczeń” (CA 35). Środki na pomoc dla krajów zadłużonych, także postkomunistycznych „mogą być uzyskane dzięki tzw. rencie pokoju, czyli zmniejszeniu nakładów na zbrojenia, również w krajach Trzeciego Świata. Nic jednak nie zdejmuje z tych ostatnich obowiązku troszczenia się o rozwój”¹⁷

Redukcja zadłużenia narodowego powinna być przedmiotem wspólnej refleksji i współpracy Kościoła, przedstawicieli krajów wysoko rozwiniętych oraz organizacji ekonomicznych jak Bank Światowy i Międzynarodowy Fundusz Walutowy¹⁸. Wysokie zadłużenie krajów na drodze do rozwoju ma swoje wielorakie uwarunkowania. Wysokie stopy procentowe powodują, że spłacenie samego oprocentowania długu jest takim obciążeniem dla gospodarki, iż hamuje rozwój społeczny, szkolnictwo, ochronę zdrowia, tworzenie nowych miejsc

¹⁷ J. Michałowski, *Centesimus annus – jaki kapitalizm?* W: Jan Paweł II, *Centesimus annus*. Tekst i komentarze. Red. F. Kampka, C. Ritter. Lublin 1998 s. 234. Katechizm Kościoła Katolickiego (1992) w artykule dotyczącym sprawiedliwości społecznej stwierdza, że problemy społeczno-gospodarcze współczesnego świata „mogą być rozwiązywane jedynie za pomocą różnych form solidarności”, które występują na różnych płaszczyznach życia społecznego. Solidarność międzynarodowa, jako wymóg natury moralnej zajmuje miejsce szczególne bowiem „od niej jest w pewnym stopniu uzależniony pokój na świecie” (KKK1941).

¹⁸ „Byłoby pomocne gdyby – na możliwie najszerszym poziomie – eksperci o międzynarodowej renomie w dziedzinie ekonomii i kwestiach monetarnych podjęli krytyczną analizę światowego porządku ekonomicznego, w jego pozytywnych i negatywnych aspektach, tak aby poprawić obecny system i zaproponować system oraz mechanizmy zapewniające integralny i zgodny rozwój jednostek i ludów” Por. Jan Paweł II, *Adhortacja posynodalna Ecclesia in America*, nr 59. W: Papiaska Rada „Iustitia et Pax” *Program społeczny. Wybór tekstów Magisterium Kościoła*, Red. R. A. Sirico, M. Zięba, Poznań Kraków 2000, s. 201–202.

pracy, co w konsekwencji skazuje znaczne warstwy ludności na życie w warunkach uwłaczających godności człowieka. Istotną przyczyną jest także nieodpowiedzialna polityka gospodarcza prowadzona przez rządzących, korupcja, defraudacja funduszy przeznaczonych na rozwój przemysłu i innych gałęzi gospodarki. Wypowiedzi te odnoszące się do sytuacji w krajach Ameryki i Azji, zostały zawarte w dokumentach podsumowujących synody biskupów Kościoła katolickiego na tych kontynentach, co podkreśla nieustanne zainteresowanie Kościoła problemem zadłużenia międzynarodowego i jego troską o ubogich kończącego się tysiąclecia¹⁹

Kościół poprzez swoje nauczanie i konkretne propozycje uwrażliwia sumienia, otwiera oczy wielkich tego świata. Jego głos jest głosem tych, którzy są słabi, ubodzy, umierający z głodu, pozbawieni praw. Odpowiedzialność za przejawy głębokiej niesprawiedliwości i nierówności społecznej ponoszą także chrześcijanie, w tym członkowie Kościoła katolickiego. „Wypadołoby zapytać – stwierdza Jan Paweł II – jak wielu z nich naprawdę zna i konsekwentnie realizuje wskazania nauki społecznej Kościoła” (TMA 36). W rachunku sumienia, który podejmuje cały Lud Boży, u progu Trzeciego Tysiąclecia, w imię tego, który przyniósł Dobrą Nowinę ubogim, należy uwzględnić także wymiar życia społecznego, szczególnie prawo powszechnego przeznaczenia dóbr. Bóg dał ziemię wszystkim ludziom, każdy ma prawo z nich korzystać, zaspokajać swoje potrzeby. „Ci, którzy dobra te posiadają na własność, są właściwie tylko ich zarządcami, czyli szafarzami, działającymi w imieniu Boga, który jest sam ich wyłącznym właścicielem w ścisłym tego słowa znaczeniu. Wolą Bożą jest, ażeby dobra stworzone służyły wszystkim w sposób sprawiedliwy” (TMA 13). Dlatego całkowite, lub choć częściowe umorzenie zadłużenia w Roku Jubileuszowym miało być znakiem solidarności między bogatymi i ubogimi a także sposobem wykorzystania obfitości dóbr materialnych w służbie dobra wspólnego.

¹⁹ Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Ecclesia in America*, nr 22; *Adhortacja apostolska Ecclesia in Asia*, nr 40; W: Tamże s. 202–203.